

VERGADERING RAAD

16 NOV 1999

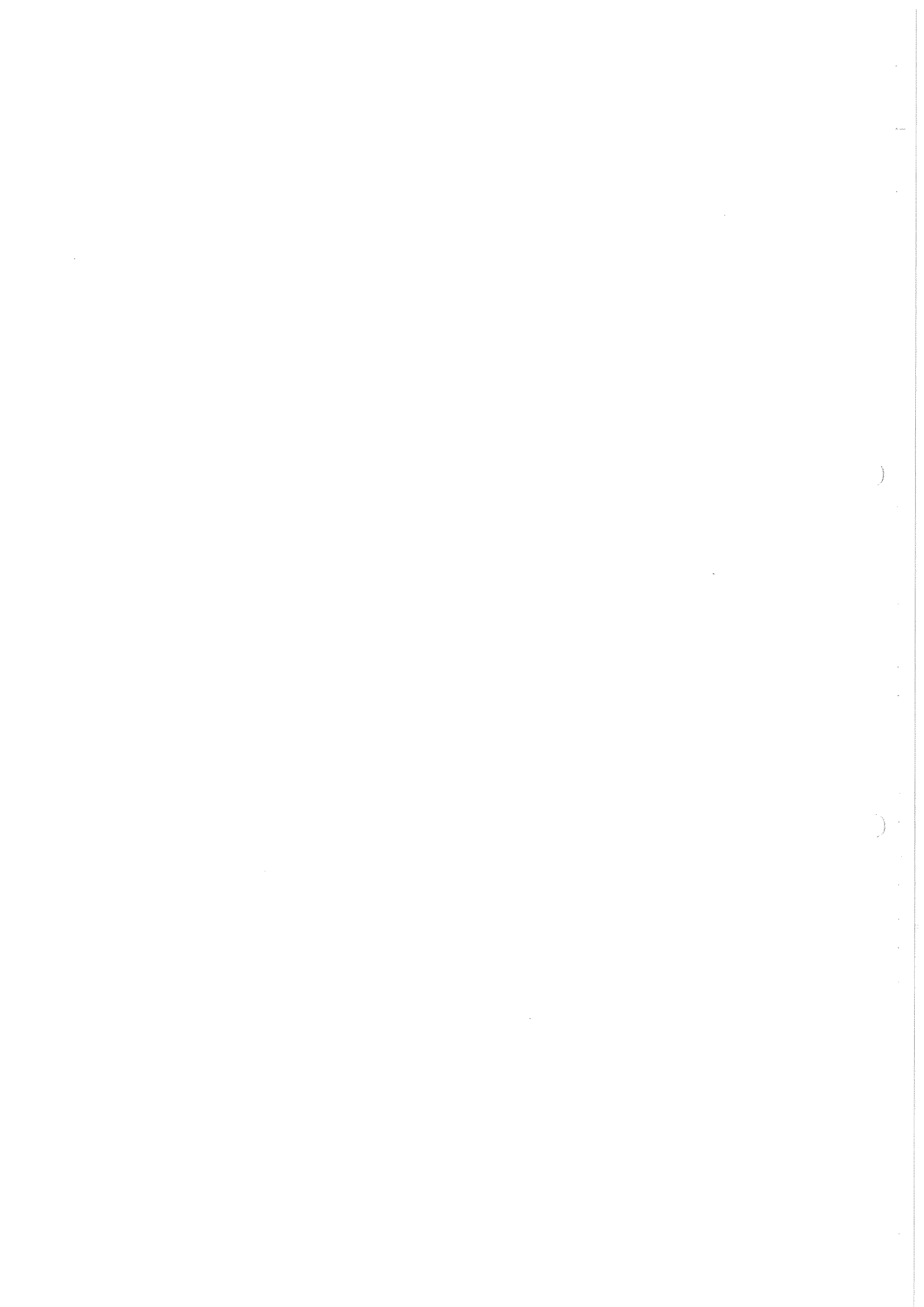
Renovatieplan Rams Woerthe

Steenwijk

Albers Adviezen

Dr Lucia Albers
Ir Anja Guinee, landschapsarchitect
Ecologisch Adviesburo Maes

Inhoud Renovatieplan Rams Woerthe

Voorwoord	3
-----------------	---

1. Inleiding	5
--------------------	---

Deel 1 Inventarisatie

2. Geschiedenis van het park, aanleg en veranderingen	9
---	---

2.1 Villa Rams Woerthe	9
------------------------------	---

2.2 Beschrijving van het park	11
-------------------------------------	----

3. Biologische gegevens	35
-------------------------------	----

4. Waardering huidige situatie	39
--------------------------------------	----

4.1 Samenvatting historische waarden	39
--	----

4.2 Samenvatting natuurwaarden	39
--------------------------------------	----

4.3 Esthetisch - landschappelijke waardering	41
--	----

4.4 Recreatieve gebruikswaarden	42
---------------------------------------	----

4.5 Beleid	45
------------------	----

Deel 2 Planvorming

5. Doelstellingen en methode van aanpak	49
---	----

5.1 Doelstellingen	49
--------------------------	----

5.2 Uitgangspunten van het plan	49
---------------------------------------	----

5.3 Uitwerking van doelstellingen en uitgangspunten	51
---	----

5.4 Overig	62
------------------	----

5.5 Compromissen	62
------------------------	----

5.6 Conclusie	65
---------------------	----

6. Maatregelen	67
----------------------	----

6.1 Maatregelen algemeen	67
--------------------------------	----

6.2 Maatregelen per onderdeel	71
-------------------------------------	----

6.3 Samenvatting van maatregelen: aantallen te planten en te kappen bomen .	92
---	----

7. Bijlagen	
-------------	--

7.1 Bomen en struiken uit de tijd van aanleg, sortiment van H. Copijn	96
---	----

7.2. Onderzoek naar paddestoelen op bomen	101
---	-----

7.3 Chronologie van gebeurtenissen	105
--	-----

7.3 Documentatie (literatuur, kaarten, bouwtekeningen, foto's)	108
--	-----

Samenvatting	110
--------------------	-----

Kaarten: Plankaart

    Vakkenkaart

    Kaart van te nemen maatregelen

Voorwoord

Voor het eerst na jaren weer wandelend in het park van Rams Woerthe was ik onder de indruk van dit mooie park, met zijn grote hertenkamp en de lange slingerende waterpartij met vele eilandjes. Wat wilde ik graag dit park met zijn subtiele vormgeving van boomgroepen, reliëf en doorkijkjes, de vele verschillende soorten bomen en de vele vogels en wilde planten weer zijn beoogde schoonheid teruggeven. Het park lag er onverzorgd bij, maar de gaafheid van dit 100 jaar oude park was groter dan men elders veelal tegenkomt.

De kans om het park te herstellen is mij gegund en ik verwacht hem benut te hebben door in goed overleg met de gemeente en de bevolking een plan voor te stellen, dat het park in ere zal herstellen. Met een goed gerestaureerd park passend bij het monumentale huis van Rams Woerthe bezit Steenwijk een waar statusobject, waar de bevolking dagelijks van kan genieten.

Naarmate de belangstelling voor historische tuinen toeneemt - en dat is nog steeds het geval - zullen ook bezoekers van buiten Steenwijk naar dat historische park komen kijken.

Daarom is een van de doelstellingen, dat het park weer zal prijken als een van de belangrijkste bezienswaardigheden op de prentbriefkaarten die van Steenwijk te koop zijn.

Het team dat voor dit project bijeen werd gebracht bestond uit drs Hanneke Helmink die alle archiefstukken op een rijtje zette, bioloog drs Bert Maes, mycoloog Emma van den Dool, stagiaires Marleen Muijderman die bloemperk en waterval tekende en Pieter Broeders die perspectief- en schetstekeningen maakte, onder andere voor de duiventil. Ir Anja Guinée heeft de ontwerpplattegronden gemaakt en mede teksten geschreven.

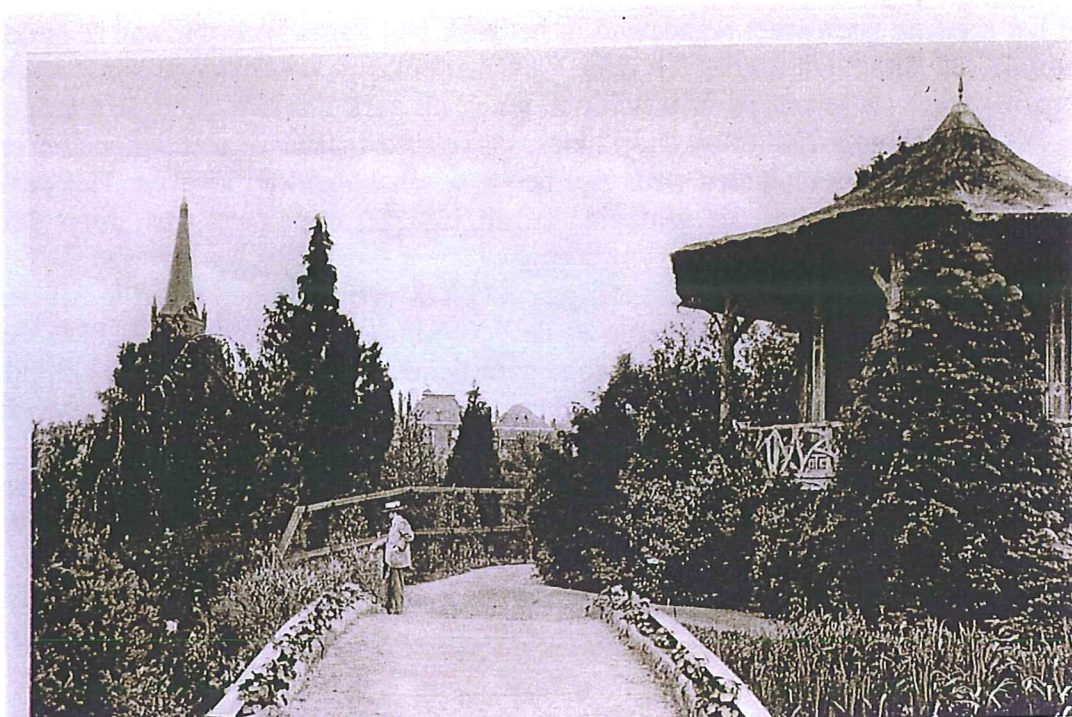
De grote verzameling historische prentbriefkaarten van de heer H. Smit is van onschatbare waarde gebleken voor de kennis over het vroegere park, naast de fotoverzameling in het Gemeentearchief.

Bij het streven een goed plan te maken, werd het werkteam sterk gestimuleerd door het enthousiasme van wethouder H.T.P. Gielen en vele medewerkers van de gemeente Steenwijk, de heren C. Alberts, G.D.J. Bussink, J.P. Kool, J. Uytdehage en R. Warmelink. Vier oud-beheerders van het park, samen met de huidige beheerder E.V. Valk hebben mij ingewijd in de geheimen van het park. Medewerkers van het Waterschap Wold en Wieden verleenden alle medewerking die ik maar kon wensen.

Ir Greeth Bierema was persoonlijk bij het project betrokken, meer dan als vertegenwoordiger van het Oversticht. Bijzondere aandacht vraag ik ook voor de inzet en plezierige samenwerking met Marko van de Wetering, die de bestekken en begroting maakte. Riens Turkstra leverde het meesterwerk om handmatige tekeningen om te zetten in computertekeningengenen. Tevens hebben de archiefmedewerkers alle hulp verleend. Projectleider Hans Kool heeft onder meer een klankbordgroep in het leven geroepen, waarvan ik de leden veel dank verschuldigd ben, omdat zij met verstandige adviezen en veel enthousiasme ons letterlijk terzijde stonden.

Het was een genoegen met hen allen te kunnen werken.

Lucia Albers, september 1999

Steenwijk-Sloopel in Ramswoerthe

De achtkantige theekoepel bij de brug die met bloemen is versierd.

Dezelfde brug in 1999, vanaf de andere kant gezien.

1. INLEIDING

Het park Rams Woerthe is precies 100 jaar geleden aangelegd in het beekdal van de Oude Aa bij Steenwijk. Het ontwerp is van de hand van Hendrik Copijn. Hij maakte het in opdracht van Jan Hendrik Tromp Meesters bij de villa Rams Woerthe. Deze Jugendstil villa was voor de familie ontworpen door A.L. van Gendt.

De villa is maar korte tijd bewoond geweest, omdat Tromp Meesters vroeg kwam te overlijden en zijn weduwe er niet alleen wilde blijven wonen. Nadat Rams Woerthe een tijd leeg had gestaan, kocht de gemeente het aan en nam de villa in 1918 in gebruik als gemeentehuis. De gemeentelijke diensten groeiden waardoor het huis allengs te klein werd. Toen ook noodbebouwing in het park geen uitkomst meer bood, verhuisde de gemeente naar een nieuw onderkomen aan de Vendelweg en verkocht de villa voor een symbolische gulden aan het Waterschap Wold en Wieden. Het Waterschap, dat sinds 1995 in de villa heeft gezeteld, is inmiddels gefuseerd en heeft nu ook behoefte aan een groter kantoor. Na het vertrek van het waterschap zal de monumentale villa opnieuw een functie krijgen als ontvangstruimte voor de gemeente.

Het park is steeds toegankelijk geweest sedert de gemeente er eigenaar van werd. Met zijn romantische vijver en vele bijzondere attracties, waaronder een theekoepel, een muziektent en een hertenkamp, was het park vroeger een geliefde bestemming. De bevolking van Steenwijk kwam er voor de zondagse wandeling met de familie en om elkaar te ontmoeten. In het park hielden diverse verenigingen hun uitvoeringen, er werden sportdagen voor de schooljeugd georganiseerd en de plattelandsvrouwen hielden er bijeenkomsten. Tijdens feesten werd het park 's avonds feeëriek verlicht. Later stonden er ook geregeld enkele bussen bij de toegang, want het park was ook een toeristische bezienswaardigheid van de eerste orde.

Dit is allemaal verleden tijd. De fraaie aanleg van Rams Woerthe is nog herkenbaar, maar het park verkeert in deplorabele toestand, omdat jarenlang wel onderhoud is gepleegd, maar een beheerplan ontbrak. Daardoor bleef de noodzakelijke vernieuwing van onderdelen achterwege. Voor het renovatieplan dat in de zeventiger jaren werd uitgevoerd is het handhaven van het ruimtelijk ontwerp van Copijn niet het doel geweest. Het al rondwandelen en genieten van de verrassende uitzichten die de tuinarchitect had bedacht werd in de zeventiger jaren als een 'ongeëmancipeerde' vorm van parkgebruik beschouwd. Men richtte zich liever op de bruikbaarheid van de gazons als lig- en speelweide aan het water. Zo veranderde het historische park van een bijzondere ruimtelijke belevenis in een meer alledaagse 'groenvoorziening'.

Op twee bruggen na zijn de bijzondere gebouwde elementen uit het park verdwenen. Dat wil niet zeggen dat ze ook verdwenen zijn uit de herinnering van de mensen die met het park zijn opgegroeid. Met name de theekoepel en muziekkoepeel worden nog altijd gemist door de oud-Steenwijkers. Hetzelfde geldt voor de vele bijzondere plekken en doorkijkjes die zijn vervallen en dichtgegroeid. Oudere mensen herinneren zich nog goed hoe spannend 'de Wildernis' was. De eilandjes van de Wildernis, die via stapstenen te bereiken waren en een bijzondere beplanting hadden, liggen er nog altijd, maar zijn nu overwoekerd.

Behalve dat het park ruimtelijk aan kwaliteit heeft ingeboet, zijn er problemen ontstaan in het gebruik. Het park wordt nog altijd intensief bezocht om te wandelen en van de natuur te genieten, om te spelen, herten en eenden te voeren en om op bankjes te zitten kijken en kletsen. Doordat veel beschoeiingen stuk zijn en het meubilair in slechte staat verkeert worden wangebruik, vernieling en vervuiling in de hand gewerkt. En dat levert weer een gevoel van onveiligheid op, waardoor parkgebruikers elkaar niet durven aan te spreken op

asociaal gedrag. De officieel toegestane fietsroute dwars door het park zorgt voor conflicten doordat veel mensen zich niet aan deze route houden, maar ook op andere paden fietsen en brommen. Een enkeling houdt zich zelfs niet aan de paden en misbruikt de gazons en open bosgedeelten als crossterrein.

Om het park weer in zijn vroegere glorie te herstellen, compleet met alle gebouwtjes, bruggen, bloemperken en andere ornamenten, is derhalve niet alleen een zorgvuldig restauratie- respectievelijk renovatieplan nodig, maar ook een goed technisch en sociaal beheerplan. In de toekomst moet het voor eenieder na twee stappen in het park duidelijk zijn, dat Rams Woerthe een uniek cultuurhistorisch erfgoed is, dat door de gemeente met liefde wordt onderhouden en waar je als Steenwijker vanzelfsprekend respectvol mee omgaat.

Deel 1 Inventarisatie

Villa, portierswoning, hek en voorplein

Huis met park, waarin grote bomen werden geplant; personeel in het veld

2. GESCHIEDENIS VAN HET PARK, aanleg en veranderingen

2.1 Villa Rams Woerthe

Inleiding

Ten westen van het stadje Steenwijk tussen het Steenwijkerdiep en de Tusschen Kadijk slingerde zich van oudsher het riviertje de Steenwijker Aa. In het beekdal van de Aa bezat de heer Ram, burgemeester van Steenwijk aan het einde van de 18de eeuw, enige weidegronden. Deze weiden, of woerthen, worden op de kaart van 1850 'de Meente' genoemd, wat er op duidt dat het gemeenschappelijke weidegronden waren geworden. Een eeuw later kocht Jan Hendrik Tromp Meesters, zoon van een rijk geworden houthandelaar, een deel van de Meente voor de bouw van een moderne villa en de aanleg van een park. Tromp Meesters was reeds eigenaar van de gronden ten noorden en zuiden van het Steenwijkerdiep, waar de houthandel van de familie gevestigd was. Zijn villa werd in 1899 gebouwd in het oostelijke deel van het terrein, net buiten de stadsgracht van Steenwijk, en werd genoemd naar de locatie: Rams Woerthe.

Villa

De villa is in Jugendstil ontworpen door de destijds fameuze architect. A.L. van Gendt uit Amsterdam. Op het eerste gezicht lijkt de villa symmetrisch, op de plaatsing van de toren na, maar beter kijken leert dat de raampartijen en allerlei details a-symmetrisch zijn.

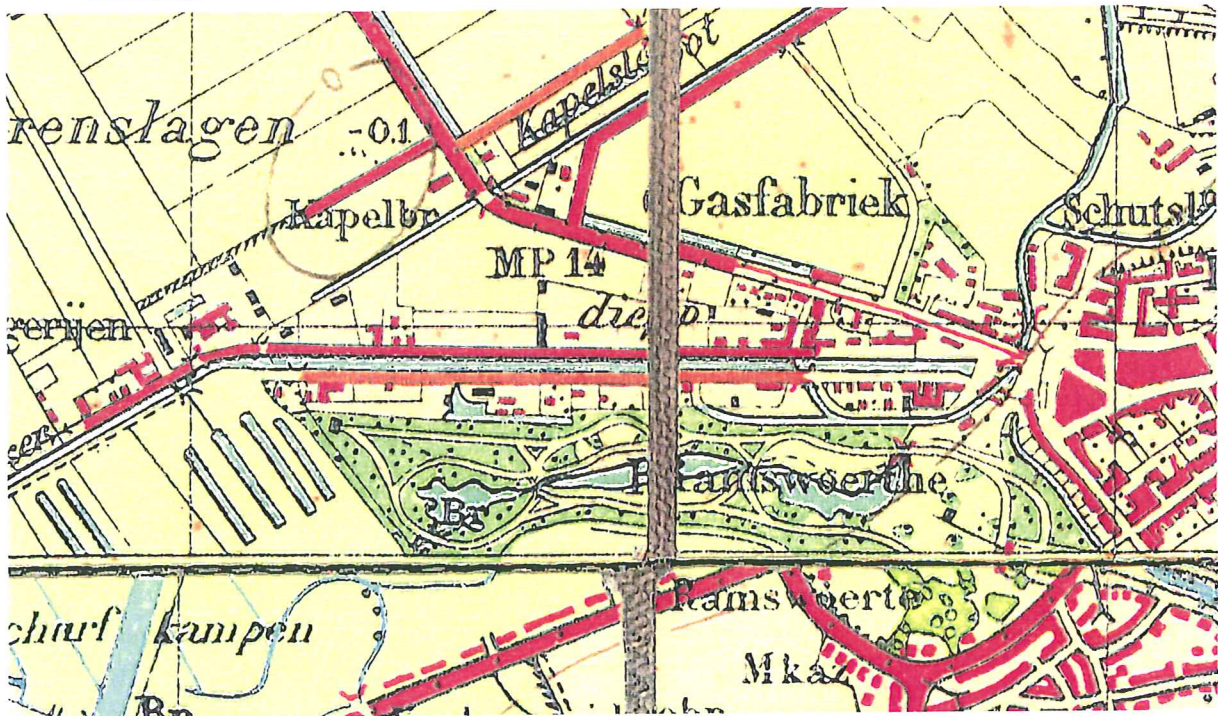
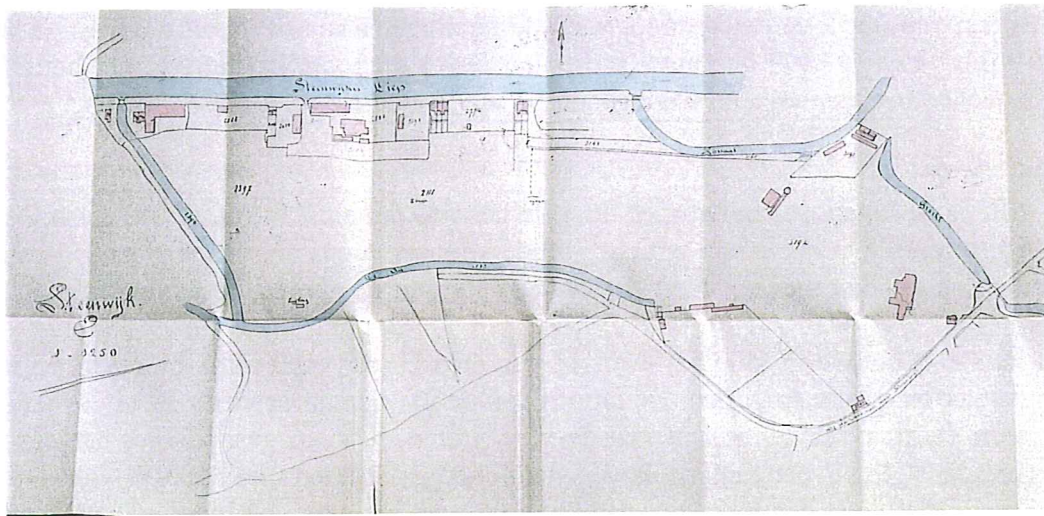
Het huis is gebouwd in rode baksteen, op een grijze hardstenen plint, en heeft een rood pannendak en groene kozijnen. De toppen van de gevels zijn in vakwerk uitgevoerd. In de jaren dertig is de achterkant van de villa grotendeels wit geschilderd, hetgeen het huis minder streng in aanzien maakte en vanuit het park bezien meer deed opvallen.

Aan de zuidzijde is een grote kas aan het huis gebouwd, die van binnenuit te bereiken is. De stammen van de druiven werden vroeger door gaten in de muur van buiten naar binnen geleid. Het huis heeft ook twee dakterrassen met een pergola, waar overheen klimplanten kunnen groeien.

Voor het huis bevindt zich een voorplein dat door een fraai ijzeren hekwerk in Jugendstil wordt omgeven. Boven de poort hangt straks weer een bijpassende lamp. Vooraan, links achter de poort, staat de portierswoning, ontworpen in dezelfde stijl als de villa. Het hoge hek van de entree loopt als een lagere afscheiding langs de Gasthuislaan door tot aan de woning van de koetsier. In dit lage hek bevindt zich een klein onopvallend poortje. Vermoedelijk functioneerde het als dienstingang voor het personeel, dat woonde in de huizen aan de Gasthuislaan. Een oude foto van de achterkant van het huis toont vijf man huispersoneel met witte jakken en twee man met donkere pakken, vermoedelijk de portier en de chauffeur. In het boekje "Rams Woerthe, een meesterwerk" wordt uitgebreid over de vermaarde familie Tromp Meesters en de villa verhaald.

Restauratie

De villa is recentelijk gerestaureerd en bevindt zich in goede staat. Alleen ontbreekt nog de helft van de kas die ooit is afgebroken/afgebrand. Het gebruik van de villa als kantoor heeft een einde gemaakt aan de druiventeeft, maar in het resterende deel van de kas bevinden zich tropische planten in potten.

Kaarten 1850 "Meente", ca 1917 "de Aa", verkend 1884, 1921, herzien 1932.

Zeer kort geleden is ook het hek gerestaureerd. Om het hek af te maken zou een nieuwe lamp in het oorspronkelijke model nog moeten worden toegevoegd.

De portierswoning en koetsierswoning zijn beide in gebruik als privé woning. Tot op heden is daardoor de eenheid van de bebouwing onaangetast gebleven. Wel is het vakwerk van de gevel van de portierswoning verdwenen en grenst de tuin van deze woning nu aan het voorplein met een rand van rechtopgezette betonnen stoeptegels.

2.2. Beschrijving van het park

Relatie ontwerptekening-oorspronkelijke aanleg

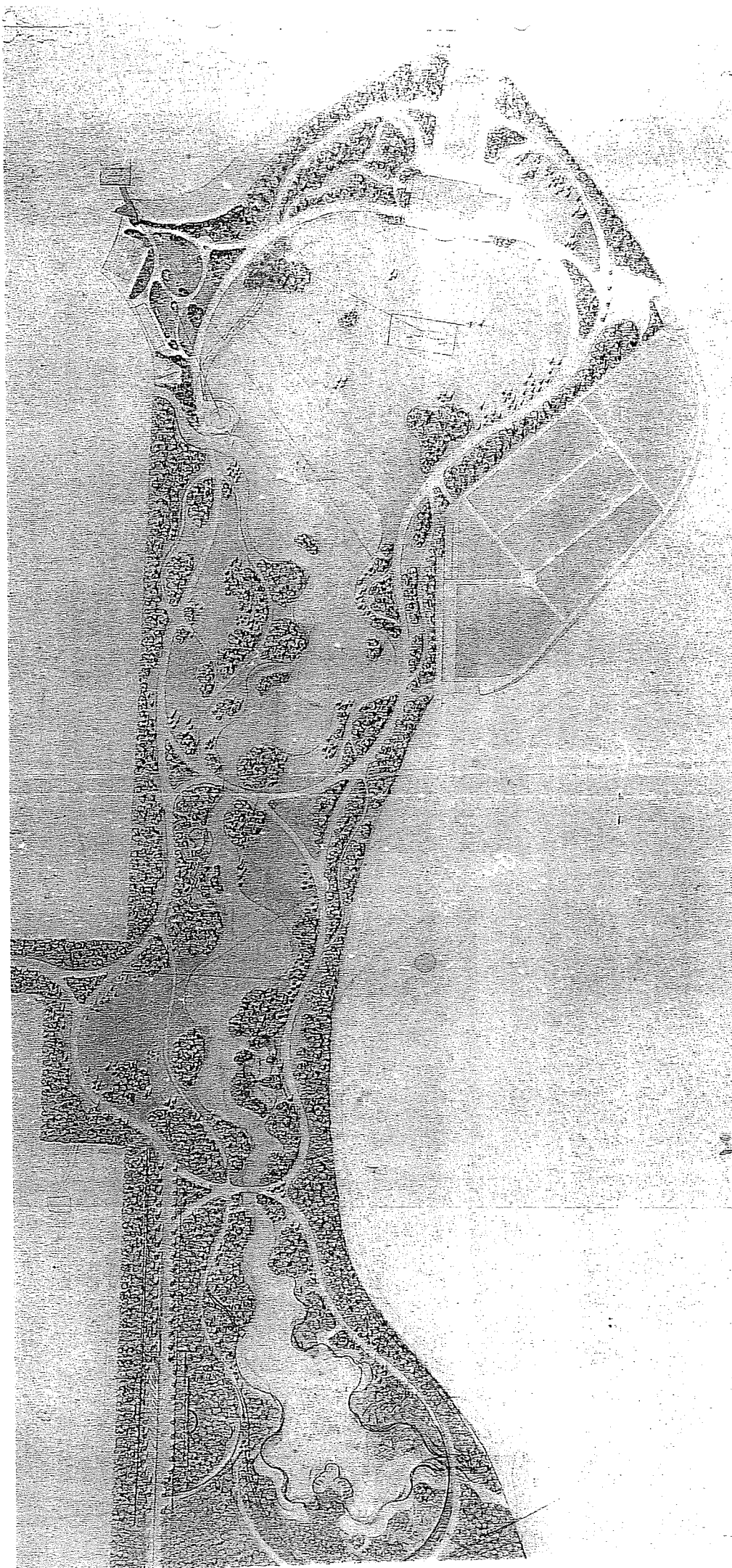
Het parkontwerp is gemaakt door Hendrik Copijn (1842-1923), ook wel Henri Copijn genoemd, een tuinarchitect die in zijn tijd minstens even bekend was als de architect van Gendt. Naar verluidt heeft Copijn zijn plannen uitgevoerd in samenwerking met de tuinbouwschool in Frederiksoord.

Een gelukkige omstandigheid voor het maken van een restauratie/renovatieplan voor Rams Woerthe is dat de oorspronkelijke ontwerptekening die Copijn voor het park maakte nog bestaat en in het bezit is van de gemeente Steenwijk. Helaas ontbreekt echter een geschreven toelichting bij het plan. Na bestudering van de tekening, oude foto's en het huidige park kan geconcludeerd worden dat het park bijna geheel volgens de in de tekening vervatte ideeën van Copijn is uitgevoerd. De tekening was echter een schetsplan dat tijdens de uitvoering nader werd uitgewerkt en deels gewijzigd. Wanneer het park nu precies volgens de tekening zou worden opgeknapt, zou dat dan ook geen restauratie van de oorspronkelijke aanleg zijn. Nader onderzoek in het park zelf, met name naar de plaats van oude en bijzondere bomen en de vormen van het terrein (reliëf), is onmisbaar om de oorspronkelijke aanleg te kunnen reconstrueren en om goed de veranderingen te kunnen beschrijven die sindsdien hebben plaatsgevonden.

Samenhang van het plan met de Aa

Wetende dat het langgerekte park is aangelegd in het beekdal van de Aa zou men kunnen denken dat het park aan weerszijden van het natuurlijke riviertje is ontworpen. Dit is niet het geval. Alleen de oostrand van de vijver herbergt een stukje van de oude Aa. De slingerende vijver is geheel ontworpen en aangelegd als een waterpartij parallel aan het riviertje. De Aa zelf werd afgedamd en enigszins rechtgetrokken en ligt nu als grenssloot aan de zuidrand van het park. Op een kadasterkaart die in 1917 werd gebruikt, staat deze grenssloot nog als "De Aa" aangegeven. Later is men de sloot 'de Paardensloot' gaan noemen. Om te voorkomen dat de turfschippers door het park bleven varen werd de zogeheten 'Turfhaven' gegraven. Deze verbinding is inmiddels gedempt (Gedempte turfhaven). (Zie de ontwerptekening. Deze suggereert dat het water niet ophoudt bij de noordelijke begrenzing van het park)

Tegenwoordig is ook de toevoer van het water naar de vijver anders dan men zou verwachten. Vroeger werd de vijver op een natuurlijke manier aan de noordoostzijde gevoed met Aa water dat het park instroomde. Nu wordt het Aa water eerst opgepompt in de stadsgracht, om na een rondgang om de stad achter de Kornputsingel te verdwijnen. In het park ziet de argeloze bezoeker bij de nieuwe ingang aan de Gedempte Turfhaven de vijver beginnen met een watervalletje over een lage stuw. Het is niet duidelijk waar dat stromende water vandaan komt. De lange duiker met stuw, die de vijver met de stadsgracht achter de Kornputsingel verbindt, is onzichtbaar.

Rams Woerthe, schetsontwerp door H. Copijn, ca 1899, Gemeentearchief Steenwijk

Aanleg met grote bomen

Als het om de geschiedenis van het park gaat zijn de oude bomen al even bedrieglijke informanten als het water. Foto's van net na de aanleg laten bomen zien die al even hoog zijn als het huis. Tromp Meesters wilde graag een tuin die zo snel mogelijk een volwassen aanblik bood en daarom werden voor de aanleg grote bomen aangevoerd. Hij kon niet voorzien dat hij al in 1908 zou overlijden en slechts dankzij de aanplant van grote bomen tijdens zijn leven iets van de grootsheid van het toekomstig park zou ervaren.

De Engelse landschapsstijl van H. Copijn en de hoofdozetting van Rams Woerthe

Van Henri Copijn is werk bekend van 1865 tot 1923. Terwijl zijn latere werk wordt gekenmerkt door geometrische vormen in combinatie met de landschapsstijl, de zogeheten mengstijl, is Rams Woerthe een goed voorbeeld van zijn vroegere werk in landschapsstijl.

Het ruimtelijk ontwerp van een tuin in landschapsstijl is gebaseerd op een rondwandeling. Wanneer men deze volgt ziet men steeds nieuwe landschapstaferelen die zich 'ontvouwen' en weer uit beeld verdwijnen. Vanuit de tuin krijgt men ook taferelen te zien waar het huis deel van uitmaakt. De villa is echter niet voortdurend in beeld en men loopt er vanuit het park ook nooit in een rechte lijn naartoe. Meestal, en zo is het ook in het park Rams Woerthe, is er niet één rondgaand pad, maar is er een heel stelsel van paden, met hoofdpaden en 'spannende' zijpaadjes, waardoor er verschillende wandelingen mogelijk zijn.

In Rams Woerthe heeft Copijn de wandeling rondom de centrale langgerekte waterpartij ontworpen. Het padenstelsel dat oorspronkelijk is aangelegd komt grotendeels overeen met het door Copijn voorgestelde padenontwerp. De hoofdozetting bestaat uit drie aaneengeschakelde 'ringen' die rondom de drie delen van de waterpartij slingeren. Copijn tekende deze hoofdpaden breder dan de zijpaden, die van de hoofdroute afbogen en dicht langs de oever of juist op grotere afstand ervan liepen. Paden werden in die tijd uitgevoerd in zand. Alleen direct rond het huis werd grind toegepast. De grootste verschillen tussen het padenstelsel op de ontwerptekening en het aangelegde padenstelsel zijn in het meest westelijke deel te vinden. Mogelijk heeft dit te maken met de geringere mate van uitgewerktheid van de ontwerptekening voor het westelijk deel. Er werden hier meer zijpaadjes aangelegd en naar de top van de heuvel in het bos werd maar liefst 7 paadjes gemaakt.

De sterk bewegende vormen van de waterpartij van Rams Woerthe zijn typerend voor het werk van Copijn. Ook de vijvers van Hydepark te Driebergen (1888) het Wilhelminapark te Utrecht, en het water in het landschappelijk deel van kasteel De Haar (vanaf 1894) hebben zulke grillige vormen. De situatiekaart van 1969, opgemaakt door de Grontmij, laat zien hoe de oude oeverlijnen exact waren. De oeverlijn had veel holle rondingen en landpunten, zoals aangegeven op de tekening van H. Copijn.

Wanneer een vijver wordt gegraven, wordt de vrijkomende grond doorgaans gebruikt voor verhoging van delen van het terrein. En reliëf is naast beplanting een belangrijk 'middel' bij het ontwerpen van taferelen of uitzichten. Copijn heeft de vrijkomende grond dan ook benut om in het vrij vlakke beekdal van de Aa een landschap te creëren met heel natuurlijk ogende hoogteverschillen. De villa staat op een grote hoogte vergeleken bij het waterpeil in de (gestuwde) vijvers. Hier zal veel grond zijn verwerkt. Naast de heuvel voor de villa zijn er elders in het park verschillende kleinere uitkijkheuvels gemaakt. Verder is grond gebruikt om de oevers

STEENWIJK, — In 't park Rams-Woerthe.

STEENWIJK
Park
Rams, Woerthe.

van de vijver heel nauwkeurig te modelleren, afwisselend steil en vlak, met de achterste oever als een 'holle-bolle' rand. Op een oude ansichtkaart ziet men een eilandje omzoomd met een beschoeiing van gevlochten wilgetenen. Zo werden de hoge landpunten bijeen gehouden. De rest van de vijveroevers was waarschijnlijk onbeschoeid. Ten slotte is ook grond verwerkt in de rand van het park. Deze is overal enigszins verhoogd. Er ligt dus als het ware een walletje om het park, behalve aan de smalle voor- en achterzijden.

Kenmerkend voor het concept dat Copijn voor het langgerekte terrein van Rams Woerthe bedacht is de overgang van 'open' en 'gecultiveerd' in het oosten naar 'besloten' en 'ongecultiveerd' in het westen. Het hooggelegen huis bevindt zich aan de oostzijde van het water, aan de rand van een groot gazon (weide) met losse boomgroepen. Naarmate men zich op de rondwandeling verder van het huis verwijderde, werden de ruimten aan het water kleiner, kregen de door Copijn ontworpen oevers een grilliger vorm en werd de omgeving bosachtiger. De ornamenten waren in het westelijk deel schaarser en eenvoudiger van vorm.

Om de opbouw van het 'landschap' van Rams Woerthe verder te kunnen 'ontleden' zijn vervolgens de 'zichtlijnen' belangrijk: zorgvuldig geconstrueerde uitzichten en doorkijkjes vanaf het huis en vanaf bijzondere plekken op de rond de vijvers slingerende paden. De zichtlijnen zijn vaak gericht op een bepaald element of tafereel, zoals een bijzonder gebouwtje of een bijzondere boom(groep). Een aantal zichtlijnen is op de ontwerp-tekening aangegeven.

Tuinsieraden en banken

Op de ontwerp-tekening staat op een enkele plaats aangegeven dat er een gebouwtje zou moeten komen. Behalve een theeoepel (aan de voorste vijver) en een badhuisje (aan de achterste vijver) is het plan verrijkt met nog verschillende andere bijzondere elementen. Ze waren gemaakt in verschillende vormen en materialen. In de beschrijving van het park hierna komen ze aan de orde.

Op verschillende oude foto's staan zitbanken afgebeeld, sommige met rugleuning, andere zonder. Vermoedelijk had Copijn maar op een enkele plaats een bank gedacht en zijn de meeste banken geplaatst toen Rams Woerthe een openbaar park werd. Omdat er niets meer van het oude meubilair over is, wordt er in de gedetailleerde beschrijving van het park geen aandacht aan besteed. Aangezien de nu aanwezige banken en afvalbakken hard aan vervanging toe zijn, komen we bij de voorgestelde maatregelen wel op het onderwerp zitbanken terug.

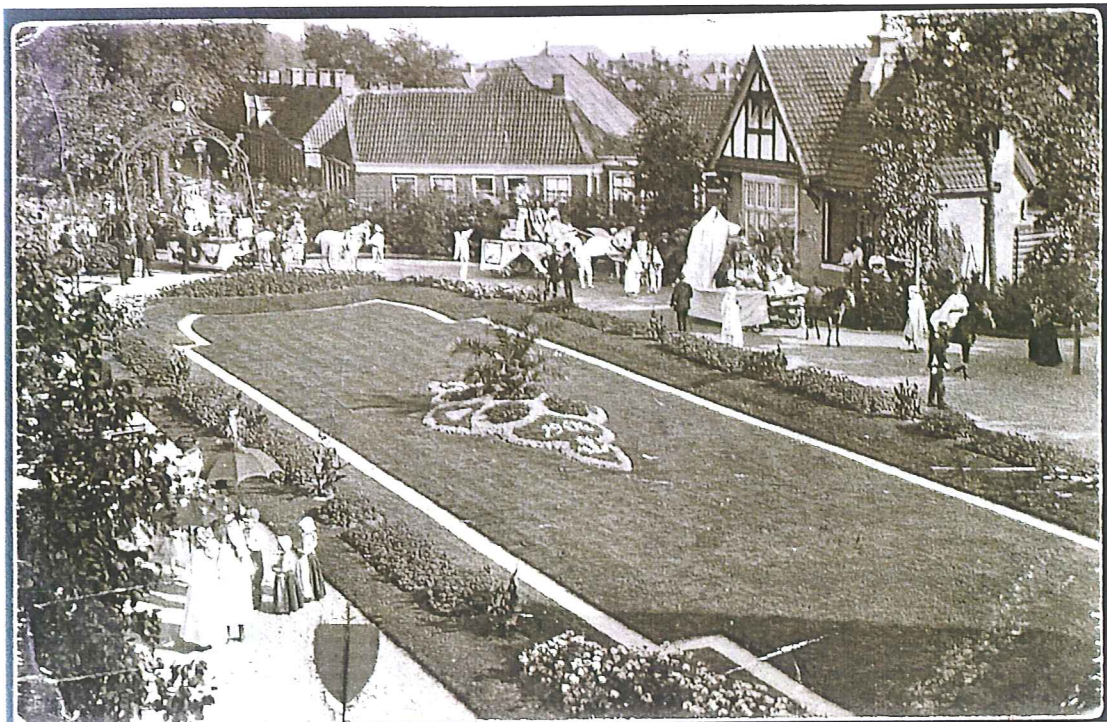
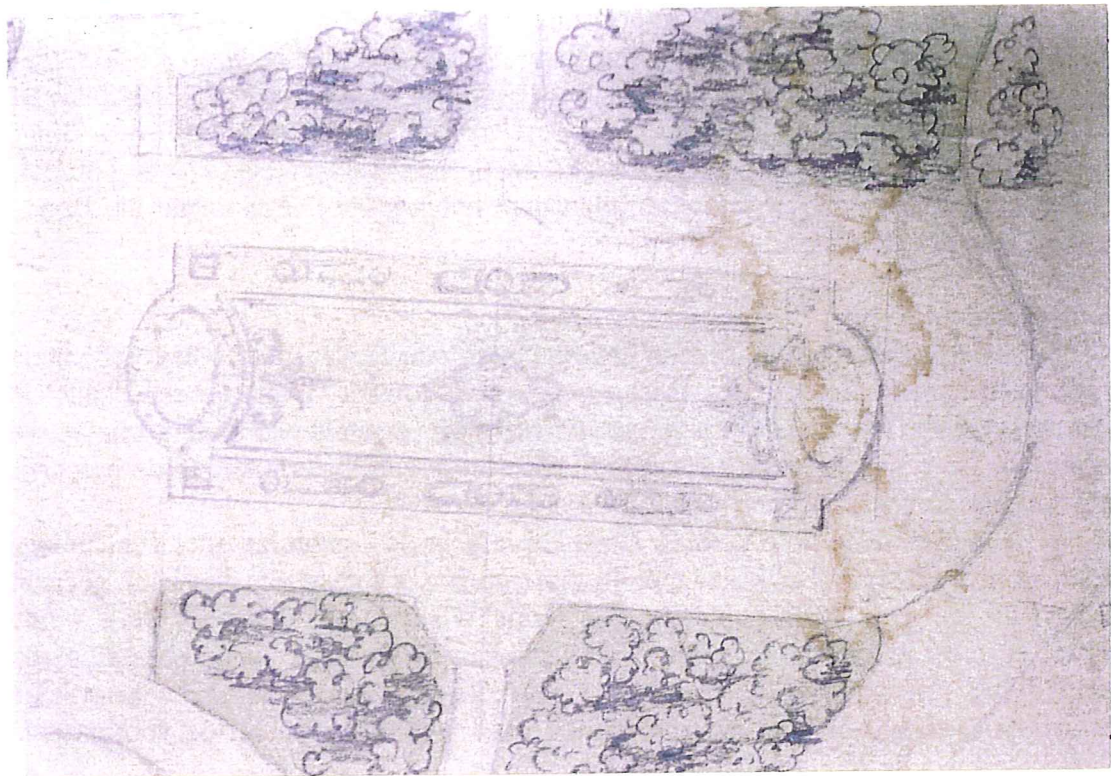
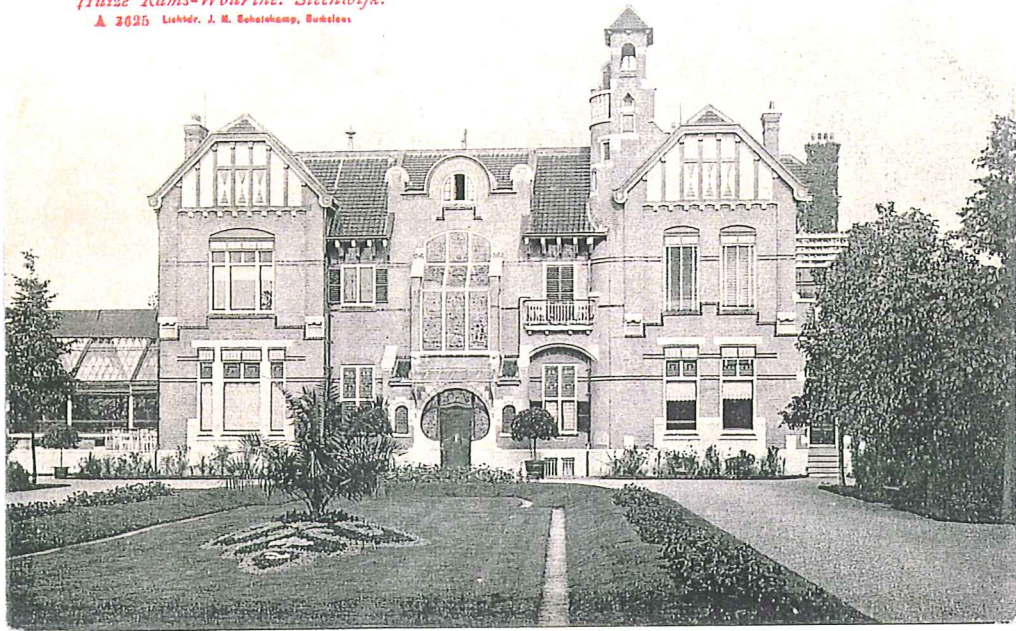
In Rams Woerthe zijn op verschillende plaatsen ronde rotsblokken gebruikt: als ornament en 'sfeermaker' (in het dal aan de noordkant van het huis) en als stapstenen (in de Wildernis). Copijn heeft dergelijke stenen ook in andere parken toegepast. (Bijvoorbeeld Hydepark in Zeist). Omstreeks 1900 werden dikwijls goedkopere kunstrotsen gemaakt, maar Tromp Meesters had het er voor over om echte rolkeien te kopen, die wellicht via de houthandel werden aangevoerd.

Bepanting

De ontwerp-tekening vertelt niets over de soorten bomen en struiken waarmee het ontwerp uitgevoerd zou moeten worden. Aan de hand van de oude bepanting die nog in het park aanwezig is, oude foto's en kennis van andere parken van Copijn valt wel wat te zeggen over het gebruikte sortiment.

Copijn gebruikte meestal veel verschillende boomsoorten en soorten heesters en dat heeft hij ook in Rams Woerthe gedaan. Met zomereik, Amerikaanse eik, beuk en

Huize Rams-Wourthe. Steenwijk.
▲ 2025 Lichdr. J. H. Eshelkamp, Breda

esdoorn als hoofdsoorten, en een grote variatie van andere boomsoorten als bijvoorbeeld creëerde hij in Rams Woerthe schilderachtige beplantingsgroepen. Hij voegde bijvoorbeeld aan een rand van beuken en eiken een of meer contrasterende bomen toe zoals een Italiaanse populier in combinatie met een wilg of treurwilg. Hij gebruikte daarvoor ook soorten als plataan, tamme kastanje, bruine esdoorn en roze meidoorn. Blikvangers (in zichtlijnen) zijn soms solitaires of groepen van soorten met een opvallende vorm of kleur en soms ook bomen die als solitair erg groot en breed worden. Donkere naaldbomen, moerascipressen, bruine beuken, linden, paardekastanjes en vleugelnoten zijn ook opvallend. Met inheemse, groenblijvende en opvallend bloeiende heesters werkte hij op een vergelijkbare manier.

Er is nagegaan welke soorten bomen en heesters uit de tijd van aanleg kunnen dateren, om zo het sortiment te leren kennen dat Henri Copijn gebruikte. 45 soorten bomen en heesters dateren vermoedelijk uit de tijd van aanleg, zie kaart en lijst in 7.1. Soorten waarover enige twijfel bestaat, dit betreft vooral struiken, zijn aangeduid met een *. Ook is aangegeven of er weinig, tamelijk veel, of veel exemplaren van een bepaalde soort aanwezig zijn.

Copijn paste in zijn ontwerpen ook wel bloemperken toe. In het zicht van de woning van Tromp Meesters aan de Kornputsingel, de latere kwekerij, waren ovale bloemperken getekend en een bloemenrand. Op het plein voor de villa Rams Woerthe heeft hij een verdiept grasveld met bloemranden getekend.

De entree vroeger en nu

De villa Rams Woerthe is dicht bij het oude centrum van Steenwijk gebouwd. De gevel van het huis is door de korte afstand tot de straat goed te zien. In het ontwerp van de tuin speelt de ruimte aan de voorzijde dus een belangrijke rol als entree en visitekaartje naar de stad. Copijn stelde voor de entree niet in landschapsstijl te maken, maar in een formele stijl. Hij tekende een grasveld in een neobarokke vorm. De oorspronkelijke situatie aan de voorzijde van het huis is te beschrijven aan de hand van oude foto's die net na de aanleg zijn genomen. Recht voor de ingang is een verdiept gelegen grasveld aangelegd, met op de hoger gelegen randen een aantal bloembedden. Dit perk ligt besloten in een brede toegangsweg. Om bij de voordeur te komen moesten de koetsen, en later de auto's, om het perk heenrijden. Op een van de oude foto's zijn de rijen pas geplante linden, die het plein flankeren, goed te zien. Zij gaven (en geven) de entree een voornaam aanzien, richten de blik van de bezoeker op het de gevel van het huis en onttrokken de kas en dienstingangen aan het zicht. De gehele ruimte werd omgeven door een lage haag, waar de bomen in opgenomen waren.

In de huidige situatie zijn de lindenrijen gehalveerd, waardoor de oorspronkelijke symmetrische inrichting minder herkenbaar is. Het sierperk heeft, blijkens foto's en ansichtkaarten, veel verschillende inrichtingen gekend. De huidige inrichting past aardig bij de stijl van het huis. Alleen dreigt de Magnolia op de kop van het perk de voordeur aan het zicht te onttrekken. Het toegenomen fiets- en autoverkeer op het voorplein (gevolg van de kantoorfunctie van het huis) heeft geleid tot de plaatsing van een fietsenstalling, verandering van de vorm van het perk in een eenvoudiger 'verkeerseiland' en de plaatsing van (lelijke) antiparkeer-paaltjes. De 'antieke' lantaarnpalen zijn niet origineel (geen Jugendstil), maar passen beter bij het geheel dan de paddestoelen lampen die er eerder gestaan hebben.

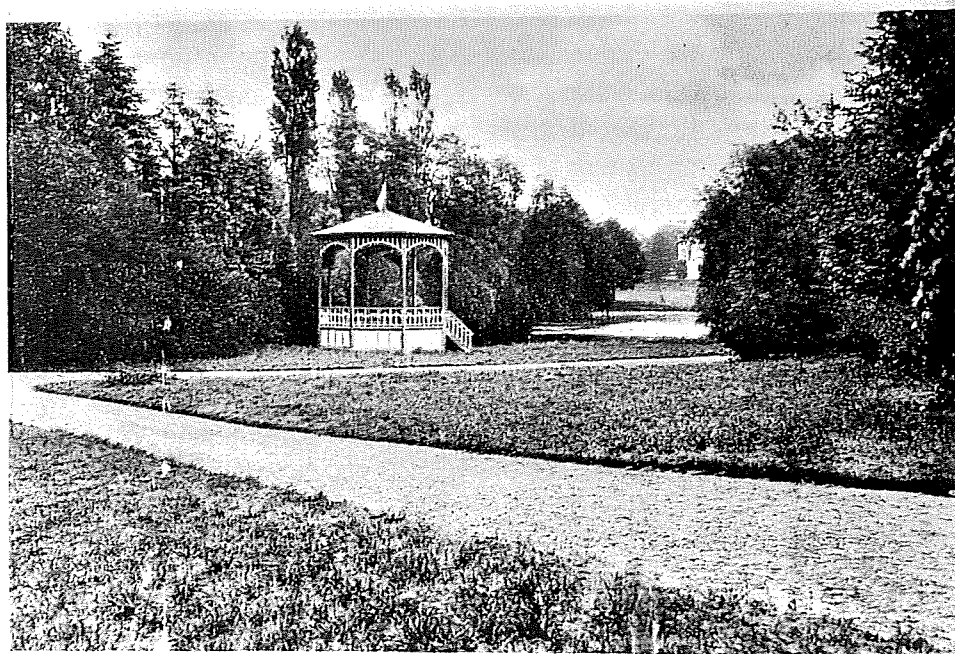
Een belangrijke toevoeging aan het voorplein is het oorlogsmonument dat is geplaatst in de noordelijke van de twee halve cirkels waarmee paden vanuit het park op

Rams Woerthe (Hertenkamp).

STEENWIJK

STEENWIJK, — Hertenkamp in Rams-Woerthe.

yt - Ant. Jan-sweelle met Muurkloent.

formele wijze op het voorplein aansloten. De zuidelijke halve cirkel, die naast de portierswoning lag, is verdwenen.

Na de renovatie van het park in 1972-1975 is het plein buiten het hek, dat voor samenhang met de stad zorgde, ook aangepakt. Het plein aan de weg was oorspronkelijk een sober bestraat plein met één grote boom (bruine beuk). Het werd door de aanleg in 1977 van verhoogde verkeerseilandjes, verhoogde plantbakken met bomen en een zithoek rond een kiosk zeer onoverzichtelijk.

Hoofdzichtassen vanuit de villa

Omdat het park is ontworpen als een privé tuin bij een huis, is de beleving van de ruimte vanuit de villa van prominent belang. De villa staat in het plan als het ware op de top van een lage uitkijkheuvel. Het terras grenst als een bordes aan een grote zachtglooiende ruimte. Over deze ruimte heen heeft Copijn twee lange zichtassen ontworpen, zodat de bewoners vanuit het huis tot ver achter in de tuin konden kijken. De zichtassen worden van elkaar gescheiden door boomgroepen en eilandjes in de vijver. Het zuidelijke en meest verre zicht reikte tot een groep bruine beuken die aan de rand van de middelste vijver staat. De noordelijke zichtlijn werd beëindigd bij een ovaal bloemperk (vermoedelijk niet door Copijn gepland) met een rododendrongroep en hoge coniferen daarachter.

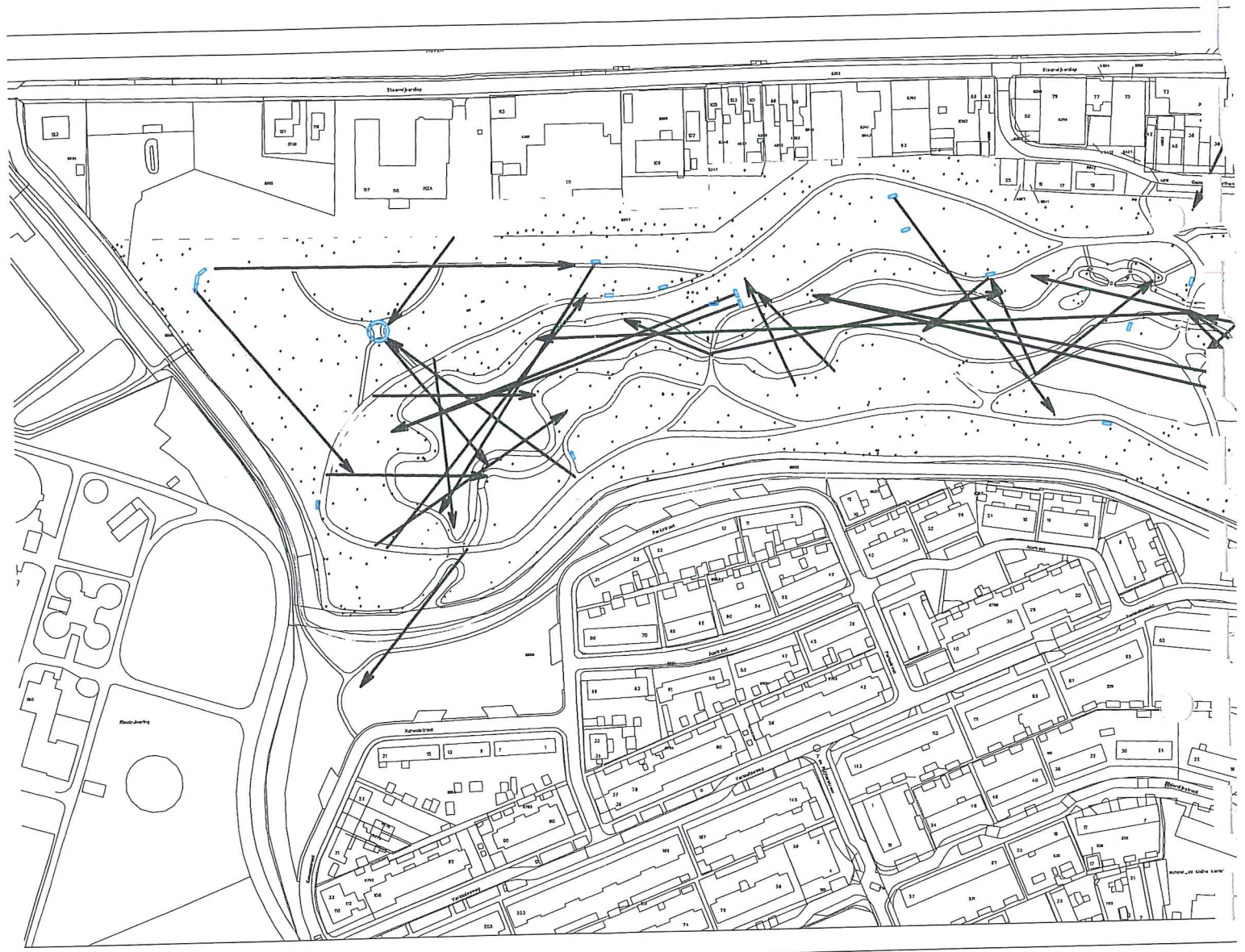
De zuidelijke zichttas is nog goed herkenbaar, al nemen te ver uitgegroeide struiken in de oevers iets van het uitzicht weg. Het bloemperk in de noordelijke zichtlijn werd in 1975 vervangen door een langgerekte bloemborder op een voormalig pad. De rododendrongroep is er nog wel en ook zijn twee Thuja's te zien in de boomkruinen erachter. De zichten vanuit het huis zijn ook gewijzigd door het wegvallen van een groep bruine beuken in de hertenwei. Deze scheidde de assen al eerder van elkaar, waardoor ze langer leken, terwijl ze als boomgroep in de weide ook voor grootteperspectief zorgden. Het veld is nu iets te leeg.

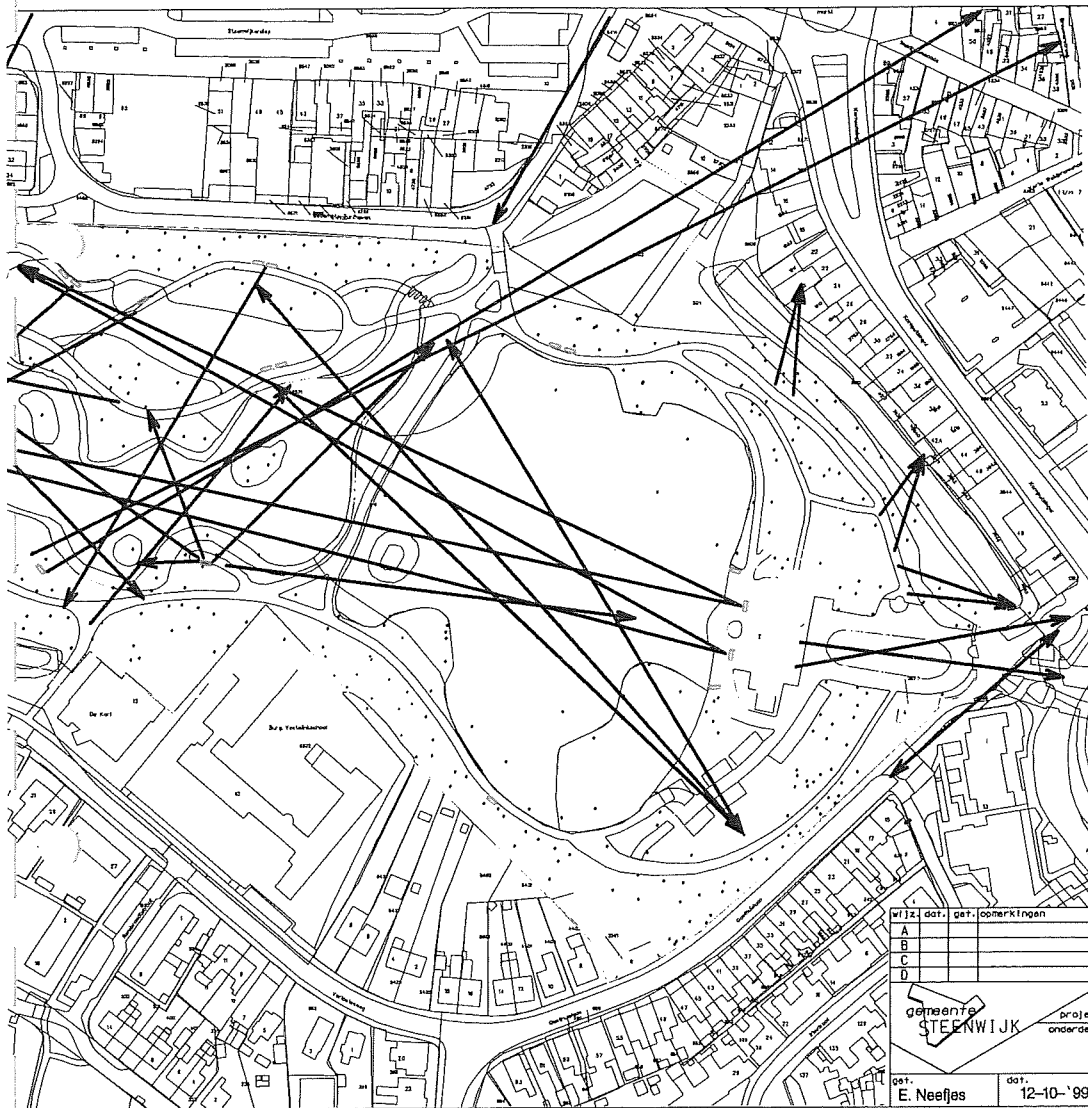
Zichtassen over het grote gazon

Vanuit het huis had de familie Tromp Meesters ook uitzicht op de witte achthoekige duiventil in de bosrand van het grote gazon en op de theekoepel. De theekoepel stond aan de rand van de vijver en vormde samen met de erachter liggende brug en omringende sierbeplanting een fraai tafereel. De theekoepel had een rieten dak en een balustrade van quasi natuurlijke (cementen) houtstammen. (De term hiervoor is 'cementrustiek'.) Bij de theekoepel was ook een steiger voor het aanleggen van bootjes. Omdat de theekoepel een verblijfsruimte was (een kamer in de tuin) voorzag het ontwerp erin dat men zittend in de theekoepel ook weer kon genieten van fraaie uitzichten over het water en over het veld met de boomgroepen. Belangrijk was dat je over het glooiende gazon langs het huis heen tot aan de zuidostrand van het park kon kijken. Een grote bruine beuk, die in de dwarsas van het huis staat, vormt het focuspunt voor deze zichtlijn.

Het gazon, dat oorspronkelijk bedoeld was voor sport en spel, en waar ook een tennisbaan heeft gelegen, veranderde ca 1928 in een hertenkamp. Dat deed aan de sfeer van de grazige ruimte niets af. Het ijzeren hek rond de hertenweide en de rustieke stal die werd gebouwd, onderstreepten eerder nog het gecultiveerde karakter van het grote veld.

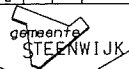
Het hek is echter later vervangen door een hek dat nauwelijks mooi te noemen is en dat bovendien te dicht langs de paden staat. De rustieke hertenstal is afgebrand en vervangen door een nieuwe, stal midden in de wei. Dit gebouwtje is al evenmin een

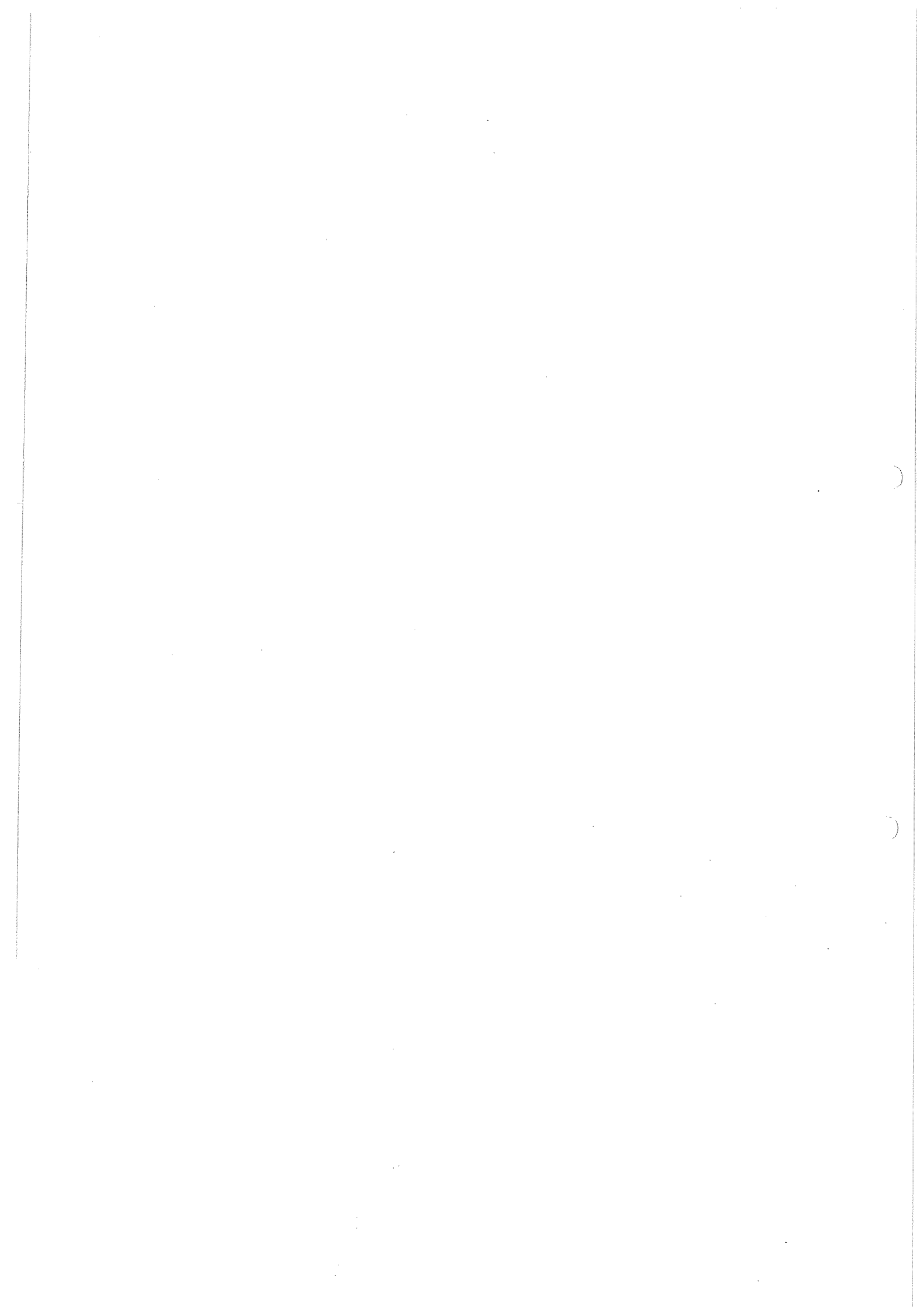

 ZICHTLIJNEN NAAR COPLIN
 NIEUWE BANKEN

wiz. dat. get. opmerkingen			
A			
B			
C			
D			
		Ramsworthe zichtlijnen en banken	
ont.	dat.	school	tekening nr.:
E. Neeffjes	12-10-'99	n.v.t.	cad 01 02 ctb ramsw zicht bkn

Vendelweg 1
 Postbus 162
 8330 AD STEENWIJK
 tel. 0521-521700 fax. 0521-510987

sieraad. De duiventil is verdwenen en niet vervangen. Hetzelfde geldt voor de theekoepel die in 1974 afbrandde.

Behalve dat er door het verdwijnen van de theekoepel geen nadrukkelijk uitzichtpunt meer is aan de rand van het hertenkamp is ook het lange doorzicht niet meer aanwezig. Toen namelijk voor de gemeentelijke diensten noodgebouwen werden neergezet in de zuidoosthoek van het veld, werden deze met nieuwe beplantingen visueel van het veld afgeschermd. De jonge eiken en de onderbeplanting van heesters vormen nu een hoge, dichte rand.

Muziekkoepeel

De muziekkoepeel die omstreeks 1930 van de markt naar het park werd verplaatst, is vanaf het huis gezien net uit het zicht geplaatst. De zuidelijke zichtas scheert er als het ware net langs. Het was een goed besluit om de koepeel niet in de zichtas te plaatsen, omdat hij niet in de compositie van Copijn thuishoort, maar vooral ook omdat gelijktijdig uitzicht op twee achthoekige gebouwtjes teveel van het goede zou zijn geweest. De muziekkoepeel is inmiddels ook niet meer aanwezig. Wegens grote bouwvalligheid werd hij in 1974 afgebroken. (Ter plaatse werd in het kader van de renovatie in 1975 een zithoek met verhoogde randen van paaltjes aangelegd rondom een verhoogd sierperk. Deze zithoek is nu geheel vervallen.)

Noordoost hoek: tuin, kwekerij, hertenwei

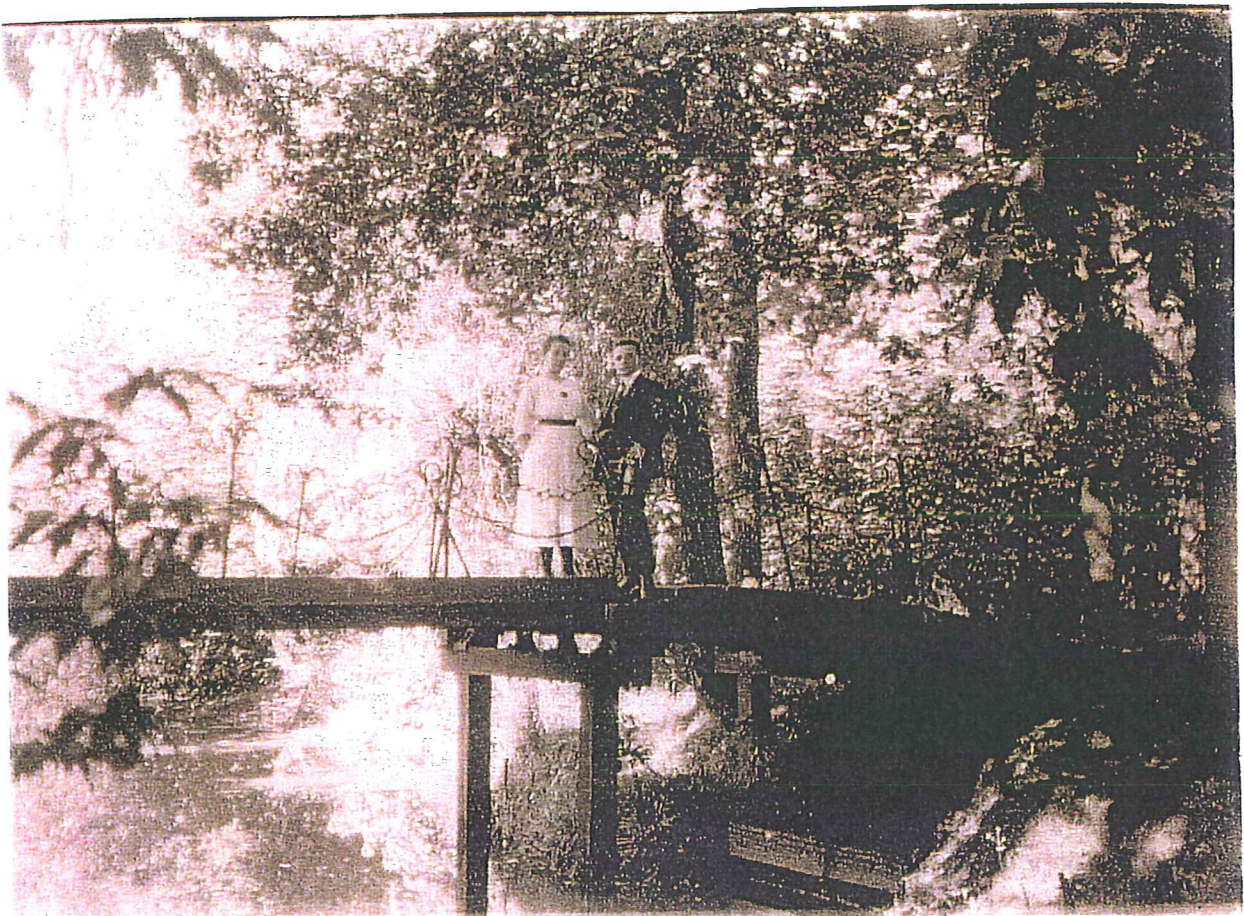
In de ontwerp-tekening van Copijn is in de noordoosthoek een tuin getekend die grenst aan het grote open veld. Deze tuin bevond zich achter de woning van Tromp Meesters aan de Kornputsingel, die hij als kantoor wilde gaan gebruiken als zijn nieuwe villa gereed was. Ook vanuit dit pand heeft Copijn lange zichtlijnen het park ingetrokken en daar het ontwerp op afgestemd. In de tuin was een grote boomgaard met kassen en schuren aan de noordrand. Toen de echtgenote van Jan Hendrik Tromp zich na zijn overlijden weer in het pand aan de Kornputsingel vestigde en dit huis ruimtelijk werd afgescheiden van het door de gemeente overgenomen park, werd de noordelijke rand bebouwd en kreeg de rest van de tuin een functie als gemeentekwekerij. Op den duur was dat niet praktisch en verdween ook de kwekerij. De hoek werd op eenvoudige wijze met gras heringericht en heeft recent een nieuwe functie gekregen als 'tijdelijke weide' voor de damherten. Doordat in de huidige situatie interessante visuele relaties tussen de voormalige tuin en de rest van het park ontbreken is dit deel nu een 'dode' hoek in het park.

Schuine zichtas

Een andere belangrijke zichtas, die Copijn ook op kaart heeft gezet, is een lange zichtas schuin over het water van de middelste vijver, van de rand van een grasveld aan de ene kant naar de rand van een grasveld aan de andere kant. Naast het verre zicht dwars over de hertenkamp is dit een tweede 'dwars-zichtlijn' die de breedte van het terrein benadrukt. Deze belangrijke zichtlijn is nagenoeg verdwenen doordat in 1975 de vorm van de beplantingsgroepen die de grasvelden begrensd, is veranderd.

Zichtassen over het water en uitzichtspunten

De theekoepel is al genoemd als belangrijk uitzichtspunt aan de rand van de vijverpartij. Andere belangrijke uitzichtspunten aan het water zijn de uitzichtshoekjes in hoger gelegen bochten. Vanaf een brug behoort men naar twee kanten een fraai

De kettingbrug, verloving van Jansje Rijkmans en Frans van der Maden, de latere directeur van de Steenwijker bank, foto 1922.

uitzicht te hebben. De brug zelf vormt altijd de kern van het 'schilderij', het landschappelijke plaatje.

Het voert te ver om alle uitzichten over het water afzonderlijk te beschrijven, maar een tweetal uitzichtspunten dient hier nog wel genoemd te worden. Het eerste uitzichtspunt is de 'uitkijk' aan de zuidkant van de oostelijke waterpartij. Dat deze plek als een uitzichtsheuvel aan het water ontworpen was, is in de huidige situatie nog goed te zien aan het zijpaadje en de halve cirkel van bomen. Het uitzicht is echter verdwenen door het dichtgroeien van de oever met hoge struiken (deels spontane opslag) en door verandering van de beplantingsgroep aan de overzijde van het water.

Achter in het park, aan de rand van de 'grillige' vijver heeft vermoedelijk het *schiereiland* als vergelijkbaar uitzichtspunt gefungeerd. Omdat in de ontwerptekening van Copijn geen hoogteverschillen zijn getekend en de achterste vijver slechts schetsmatig is weergegeven, moet het park zelf aanwijzingen geven over de mogelijke locatie. In de huidige situatie zijn alle steile oevergedeelten dichtgegroeid en ontbreken zijpaden. Daardoor is er geen uitzicht op de, eveneens dichtgegroeide 'holle-bolle' oevers.

Bruggen

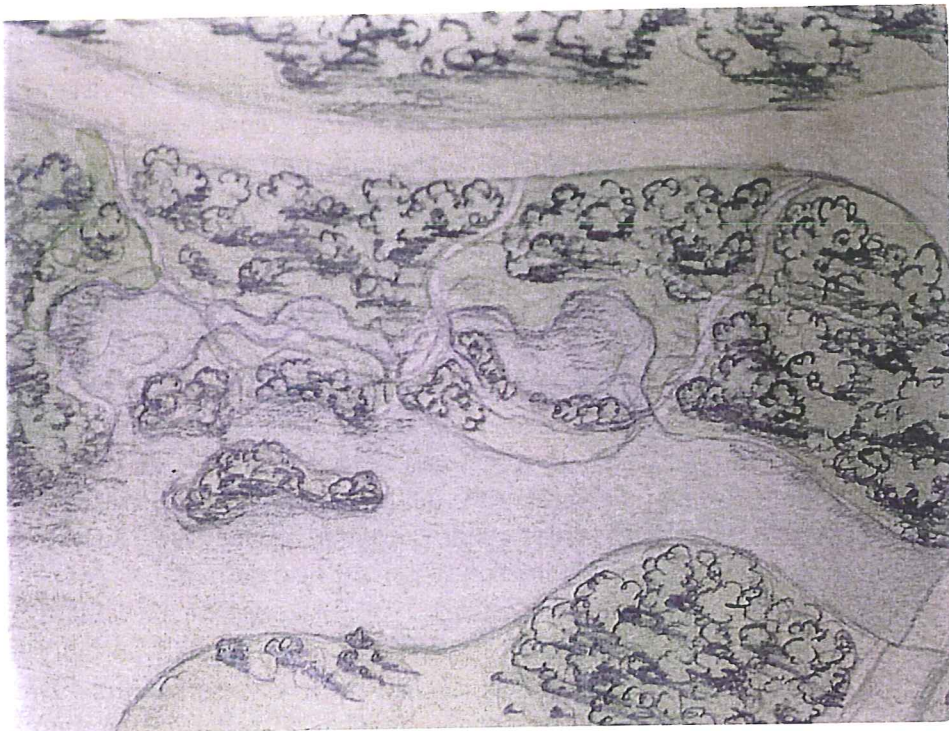
De bruggen die werden gebouwd, hadden ook een functie in het landschappelijke beeld ter plaatse en kregen daarom elk een eigen karakter, dat paste bij de sfeer van het deel van het park waar ze zich bevonden. Behalve dat men vanaf de bruggen goed over het water kon uitkijken, waren de bruggen zelf dus ook weer bijzondere elementen in 'taferelen'.

De meest oostelijke brug, de *bloemenbrug*, is een licht gebogen betonnen brug zonder leuningen. Het dek is aan weerszijden gevat in een ijzeren balk met I-profiel. Oorspronkelijk waren er aan de binnenkanten lange cementen plantenbakken aanwezig die door bewerking van het oppervlak op boomstammen leken. De bakken waren gevuld met bloemen. De brug was zo een kleurig, bij de theekoepel passend ornament. Vanaf de brug had Copijn een lange zichtlijn over het water naar het zuiden bedacht. Aan het einde hiervan stond, en staat nog steeds, een treurbeuk. Naar het noordoosten toe was het oorspronkelijk mogelijk om over het water naar 'buiten' te kijken, het park uit. Toen de Turfhaven gedempt werd, werd het water echter visueel beëindigd tegen de rand van het park. In de Engelse landschapsstijl, waarin waterpartijen altijd een natuurlijke stroom verbeelden, is het gebruikelijk dat onnatuurlijke begin- en eindpunten verborgen zijn in beplantingen. De 'bron' van het water is mysterieus. In Rams Woerthe is de 'bron' echter iets te dicht bij de brug gelegen en bovendien is de duiker zichtbaar. Minder gelukkig is ook, dat het begin van de vijverpartij een soort achterkant vormt naar de nieuwe toegang van het park aan de Gedempte Turfhaven. De kleine stuw net aan de noorkant van de brug is in de vijftiger jaren gebouwd. De waterval die de stuw veroorzaakt vormt een interessante en in de landschapsstijl zeer goed passende toevoeging. Alleen de zakelijke vormgeving is niet zo geschikt voor een historisch wandelpark.

De *kettingbrug*, is een houten boogbrug met sierlijke ijzeren kettingen als leuningen. De bovenste ketting was met zijn rechthoeken en cirkelvormige schakels de mooiste. Het brugdek is vernieuwd en de eenvoudige schakels van de onderste ketting zitten nu ook boven. De brug kon oorspronkelijk worden opgehaald, zodat de familie met bootjes op de vijver rond kon varen. Vanaf de brug werd naar het oosten kijkend de blik vooral getrokken naar een groep moerascipressen aan de rand van de vijver.

De kleine brug had ijzeren leuningen, vernieuwd in 1975

De eilandjes van De Wildernis, detail ontwerptekening H. Copijn, ca. 1899

Aan de westzijde kon de wandelaar vanaf de brug de drie eilandjes van 'de Wildernis' zien liggen. De moerascipressen zijn inmiddels indrukwekkend grote bomen geworden. Alleen is de oever ter plaatse met grond aangevuld, waardoor de elegante belijning die de plaats van de bomen benadrukte is verdwenen. Ook worden de luchtwortels, die de moerascipressen van nature vormen, en waar in het ontwerp rekening mee is gehouden, beschadigd door het maaien rond de stammen.

De derde brug, *de kleine brug*, bevindt zich in het meer bosachtige deel van het park. Het was oorspronkelijk een eenvoudige houten brug met een vlak dek en een rechte ijzeren leuning aan één zijde. De brug is vernieuwd, waarbij het model is veranderd. Het is echter nog altijd een sobere rechte brug. Ook vanaf deze brug, die hier de vijver op een smal punt overbrugt, waren aan weerszijden taferelen gemaakt die het bekijken waard waren. Rondom de brug staan naaldbomen die de sfeer bepalen en het lijkt erop dat Copijn deze sfeer ook in de uitzichten heeft willen vormgeven. Aan de oostzijde wordt de zichtlijn in ieder geval beëindigd door een conifeer. In de huidige situatie is van het uitzicht weinig over doordat het water versmald is, de oevers volledig dichtgegroeid zijn en twee vleugelnoten aan de westzijde van de brug omgevallen zijn, dwars op de vijver.

De vierde brug die de vijverpartij kruiste, de *Koebrug*, is er niet meer. Toen deze houten brug op instorten stond, is hij vervangen door een dam met een duiker. De vierde brug bevond zich, net als de eerste brug, vlak bij de rand van het park en bood uitzicht naar buiten. In de huidige situatie ziet de wandelaar die naar het zuidwesten over het water kijkt een plantsoen met speelvoorzieningen voor de woonwijk die aan de zuidkant van Rams Woerthe is gebouwd. Naar de andere kant bood de brug zicht op het laatste en meest grillige deel van de vijver. In het zicht lag een beplant schiereiland. Een van de bomen op de punt is een aantal jaren geleden omgewaaid of omgezakt en ligt nu horizontaal in de vijver. De boom, een witte esdoorn, leeft nog. Opschoot op de stam heeft de boom in een soort bosschage veranderd.

Eilanden in de vijvers

De eilandjes die Copijn in de grillig vormgegeven vijverpartij ontwierp, versterken de suggestie van natuurlijk water met vertakkingen. Doordat ze het moeilijker maken de oevers te overzien en het water te 'volgen', maken ze de vijverpartij visueel nog interessanter en mysterieuzer.

In de meest oostelijke vijver komen drie eilanden voor. Eén ligt er midden in het water, twee liggen relatief dicht bij de kant. Het eilandje midden in het water was bedoeld om de zichtlijnen vanuit het huis mee vorm te geven en om het zicht vanuit de theekoepel te splitsen in twee zichtlijnen. Belangrijk is daarom dat er bomen op stonden, en staan, waaronder een bruine beuk. De twee andere eilandjes zijn meer verbijzonderingen van de oever, die te zien zijn vanaf de omliggende paden en de tweede brug. Het is belangrijk dat de beplanting op de eilandjes niet met de beplanting op de vijveroever vergroeit, wat in de huidige situatie enigszins het geval is.

Even voorbij de tweede brug ligt 'de Wildernis': drie eilandjes waarvan er twee vanaf de kant te bereiken waren via stapstenen. De eilandjes zijn wat eenvoudiger uitgevoerd dan op de ontwerptekening. Het smalle water werd niet zo grillig en gevarieerd dat de suggestie van een wild stroompje werd waargemaakt. Niettemin vormden de eilandjes een spannend 'verborgen' wereldje dat vanaf het hoofdpad via een smal bospaadje te bereiken was. Door een bijzondere beplanting van lichte

Open huisje aan het einde van de Lange laan. Enkele Amerikaanse eiken resteren.
Van oost naar west gekeken.

Twee haagbeuken langs de Lange laan, waar Copijn een verbreding had getekend.
Twee eikenstammen links langs de laan, van west naar oost gekeken.

berken en donkergroene coniferen en rododendrons hadden ze een eigen sfeer. In de huidige situatie zijn de stenen verzakt, ligt er veel rommel in het water en is de beplanting verwilderd.

Nabij de derde brug had Copijn een vergelijkbaar wereldje gepland. Op de tekening ziet men een "bassin voor watervogels" aangegeven tussen het lange eiland en de kant. Niemand kan bevestigen dat hier een soort vogeltuin heeft gelegen. Wel waren er zwarte en witte zwanen in het park. Ook hier is het eiland minder grillig uitgevoerd dan getekend.

Opvallend is dat in de achterste vijver, de 'bosvijver' geen eilandjes voorkomen. In plaats daarvan had Copijn een schiereiland bedacht. De steiger bij het voorgestelde badhuisje aan de noordoever lijkt op het schiereiland gericht te zijn. Daar kon je naartoe zwemmen. Het badhuisje bestaat niet meer en het schiereiland is in de huidige situatie nauwelijks meer herkenbaar.

Lange laan

Een zeer opmerkelijk element is de lange rechte laan in de noordwesthoek van het park. De laan loopt evenwijdig aan de noordelijke grenslijn. Aan het einde van de laan stond een houten gebouwtje in rustieke stijl. Het was een prieeltje dat onderdak voor de regen moest bieden, maar ook wel paardenstal wordt genoemd. Naar verluidt gebruikte Tromp Meester en zijn zoon de laan voor ringsteken. Zeker is dat de lange weg tussen twee rijen bomen (Amerikaanse eik en haagbeuk) in aansluiting op de gebogen paden tussen beplantingsgroepen een verrassend ruimtelijk effect had. De plaatsing van een gebouwtje aan het einde van een zichtas die samenvalt met de weg er naar toe, is afkomstig uit oudere, formele tuinstijlen. De laan is het enige stukje 'mengstijl' dat Copijn in Rams Woerthe realiseerde. In een halfronde grondwal is een bank geplaatst. Verderop staan twee majestueuze haagbeuken langs de laan.

De rechte laan is in de loop van de tijd verwaterd. Het is niet meer van begin tot eind een rechte ruimte, en van de bomenrijen zijn nog maar weinig bomen over.

Uitzichtsheuvel in het bos

Ten slotte is de opgeworpen heuvel achter in het park een belangrijk focus- en uitzichtspunt. Na de aanleg, toen de beplanting nog jong en dicht was, waren er vooral uitzichten via de paden. Nu de beuken hoge bomen geworden zijn en onder de aaneengesloten kruinen een dichte heesterlaag niet goed meer mogelijk is, is de heuvel een meer open uitzichtspunt geworden.

De vallei aan de noordzijde van de villa

De gedeelten van het park aan weerszijden van het huis maken niet direct deel uit van de compositie rondom de vijver, maar vormen wel een belangrijke verbinding tussen de villa en het ontworpen landschap. Aan de noordzijde van het huis, de schaduwzijde, had Copijn een begroeide vallei bedacht die het grote veld als een donkere bosrand omarmt. Zowel vanaf het voorplein, als vanuit de kelder van het huis als vanaf het terras kon men door de vallei of langs de rand van de vallei met een boog rondom het veld wandelen naar de eerder genoemde tuin en theekoepel. Onder de bomen stonden wintergroene struiken en bomen: buxus, taxus, hulst en rododendron. Deze donkere groepen werden afgewisseld met bloeiende struiken. Voorts zijn enkele kolossale stenen gebruikt in de randen.

De parkeerplaatsen in het park kunnen wat minder opvallend

De toren in de zomer
nauwelijks zichtbaar
in de winter wel

In de vallei is op de tekening een half rond gebouwtje getekend. Dit gebouwtje, de 'appelkelder' is op een iets andere plaats en in een andere vorm gerealiseerd. Voor de warmte-isolatie is het gebouwtje met aarde overdekt, waardoor het onderdeel uitmaakt van het reliëf.

De donkere vallei bestaat nog, alleen is het beeld nu enigszins 'uitgehoud' doordat de beplanting tussen de paden te transparant is geworden en er niet zoveel bloeiende heesters meer zijn. De appelkelder heeft een nieuwe functie gekregen als vleermuiskelder, maar oogt verwaarloosd. (De zware ijzeren balk voor de deur is lelijk.)

Het gazon aan de zuidzijde van het huis

Aan de zuidzijde, de zonzijde, was het ontwerp in contrast met de donkere vallei 'licht' en 'open'. Hier was het uitzicht vanuit de kas een belangrijk ontwerpgegeven. In de tekening van Copijn lijkt het de bedoeling te zijn dat de ruimte naast de kas vanuit de theekoepel gezien bij het grote veld hoort. De ruimte 'verdwijnt' ten zuidoosten van de villa op dezelfde manier onder de kruinen van in het gras staande bomen als aan de zuidzijde van het veld. Uit oude foto's valt echter af te leiden dat er zoveel bomen in het veld geplant zijn direct ten zuidwesten van het huis dat de 'zijtuin' van meet af aan als een aparte ruimte werd ervaren.

Het gazon naast de kas is ingrijpend veranderd als gevolg van het gebruik van de villa als kantoor. In eerste instantie zijn voor de gemeente ten behoeve van de noodbebouwing enkele wijzigingen uitgevoerd, waarbij parkeerplaatsen werden aangelegd. Vervolgens is deze veranderde aanleg weer gewijzigd voor het waterschap. Nu ligt er een enigszins slingerende asfaltweg met aan weerszijden haakse parkeerplaatsen (in betonsteen uitgevoerd). Hoewel er duidelijk naar gestreefd is de parkeerplaats zo goed mogelijk in het park in te passen, vormt de ruimte voor de kas in de huidige situatie geen vanzelfsprekend onderdeel meer van de rondwandeling. De ruimte is daarvoor te stenig en het wandelpad langs de zuidkant van de hertenkamp sluit op de parkeerplaats aan met een knik. De moderne lampen die de parkeerplaats verlichten zijn fraai, maar passen niet bij de stijl van het huis. Een opvallend element in de huidige situatie is de grote groep Gunnera.

De randen van het park

Afgezien van de openingen in de randbeplanting op de plaatsen waar het water het park instroomde en uitstroomde, had Copijn langs de hele rand van het park een afscherpende beplanting ontworpen. Kennelijk zag hij in de omgeving weinig aanleiding voor het maken van meer doorkijkjes. Bij rondwandelen door het park blijkt dat er toch wel punten in de omgeving zijn die een rol gespeeld moeten hebben in het ontwerp, namelijk de kerktorens. De zichtlijnen naar deze kerktorens zijn door middel van beplantingsgroepen 'gericht'. Ze lopen echter over de rand van het park heen. Opmerkelijk is voorts dat de rand langs de Gasthuislaan, als enige van de randen, bestaat uit groenblijvende bomen en struiken (taxus, buxus, thuja, hulst enz.) Dit heeft een esthetische waarde, als achtergrond voor het uitzicht vanuit de theekoepel. Maar waarschijnlijk moest de beplanting ook voorkomen dat de bebouwing aan de Gasthuislaan 's winters (al te) zichtbaar zou zijn.

In de randbeplanting langs de Gasthuislaan zijn gaten ontstaan. De andere bosranden zijn over het algemeen nog redelijk tot goed gesloten. Hier en daar zijn de randen aangevuld met heesters. Daarbij zijn soms te veel heesters van te weinig soorten aangeplant, waardoor het beeld op sommige plaatsen te 'plantsoen-achtig' is gewor-

Steenwijk, In het park, Ramswoerthe

De uitgebogen oever van de vijver bij de groep moerascypressen

Zelfde plek na het wijzigen van de oeverlijn in 1975.

den. Op enkele plaatsen, zoals bij de Burgemeester Voetelingschool, zijn 'illegale' achteruitgangen naar het park gemaakt.

In de zuidrand bevindt zich, ongeveer in het midden, heel onopvallend een tweede kelder. Deze voormalige ijskelder is net als de appelkelder tegenwoordig in gebruik als onderkomen voor vleermuizen.

Verandering padenstructuur

Ten opzichte van het oorspronkelijke padenstelsel is het huidige padenstelsel door 'slijtage' enigszins verwaterd. Doordat sommige paden zijn verdwenen of iets verlegd, is de reeks van beelden die Copijn had bedacht, minder rijk geworden. Er hebben ook enkele ingrijpende wijzigingen plaatsgevonden. Als gevolg van de bouw van loodsen langs het Steenwijker Diep werd aan de noordrand een stuk van het park afgesneden. Daardoor moest het pad waarop de rechte laan aansluit en dat een grote boog maakte, naar het zuiden verlegd worden. Tevens verdween toen een ingang bij het houten 19de eeuwse huis, later kantoor van de houthandel van Tromp Meesters.

In 1955 kwam er een nieuwe toegang aan de Gedempte Turfhaven.

Ook de paden in het grasveld bij de muziekkoepeel kregen een ander verloop. In plaats van twee holle bogen, die de blik van de wandelaar op de vijvers richtten, zijn het twee bolle bogen geworden, die het grasveld benadrukken.

In 1975 werden er, in verband met de stedenbouwkundige ontwikkeling van de omgeving van Rams Woerthe en de hogere eisen die aan de 'functionaliteit' van het park werden gesteld twee nieuwe toegangen gemaakt, een aan de noordzijde, westelijk aan de Gedempte Turfhaven en een aan de zuidzijde aan de Verlaatsweg. Tegelijk werd een deel van het padenstelsel verhard (in het oostelijke gedeelte, dat het meest in de stedelijke 'doorloop' lag). In aanvulling hierop is een zeer ingrijpende wijziging in de padenstructuur aangebracht door de aanleg van een pad tussen de vijver en de hertenkamp. Dit pad vormt een verbinding tussen de oostelijke toegang aan de Gedempte Turfhaven en de toegang aan de Verlaatsweg. Het snijdt de oostelijke ring doormidden en maakt het mogelijk om, op vrij korte afstand, 'frontaal' naar de achterzijde van het huis te kijken.

In 1997 is er, ten behoeve van de bootbezitters die in de jachthaven hun boten afmeren, een onopvallende ingang aan de westzijde bijgekomen. Deze ingang heeft weinig invloed op de structuur van het padenstelsel.

Verandering vijver

De vijverpartij zoals die door Copijn werd ontworpen en zoals die werd aangelegd, is hierboven beschreven. Sinds de renovatie van 1975 is de vijver veel minder gevarieerd geworden. De Grontmij oordeelde in 1970 dat de door Copijn ontworpen grilligheid niet bij de landschapstijl zou passen. Het bedrijf heeft de vorm van de vijver versimpeld door in een aantal bochten een nieuwe beschoeiing op afstand van de oever te zetten en daarachter de grond aan te vullen. Daardoor is het eigen karakter van de westelijke vijver verdwenen en 'kloppen' verschillende 'taferelen' niet meer. De oevers hebben overal eenzelfde soort beschoeiing van houten paaltjes gekregen en de gazons langs het water zijn gelijkvormig geworden. Door verkorting van de oeverlijn hoefde minder beschoeiing gezet te worden. Dat maakte het beschoeiingsplan goedkoper. Bij de eilandjes van de Wildernis is het plan gelukkig slechts ten dele uitgevoerd, zodat de drie eilandjes bewaard zijn gebleven.

De beschoeiingen zijn geen groot succes gebleken. Dit is niet zo verbazingwekkend,

Herstel gloeiende oeverlijn is wenselijk

Het hertenhek staat in het beeld naar de vijver, een nieuw hek komt op een andere plaats

wanneer men bedenkt dat het park in een beekdal met een slecht doorlatende bodem ligt. Grond die net boven het waterpeil ligt, heeft weinig draagkracht. Op een aantal plaatsen zijn de oorspronkelijke oevers weer zichtbaar geworden, doordat de nieuwe grond vanzelf weer is verdwenen. Hier staan de beschoeiingspaaltjes nu zinloos in het water.

Verandering beplantingen

In het kader van de renovatie in 1975 zijn forse ingrepen in de beplantingen gepleegd. Er zijn grote en bijzondere bomen verwijderd en er zijn nieuwe bomen geplant. Er zijn ook veel heesters verwijderd en aangevuld.

Voorzover valt na te gaan hebben de plannenmakers destijds wel hun best gedaan om het sortiment gevarieerd te houden, maar hebben ze geen (grondige) analyse van het ontwerp van Copijn gemaakt. Er zijn daardoor veel bomen op verkeerde plaatsen geplant en vaak is behalve de plaats ook de soort verkeerd gekozen. Inmiddels zijn de bomen van de verjonging al flink uit de kluiten gewassen en hebben ze grote invloed op het ruimtelijke beeld. Af en toe zijn erg grote vakken met één soort ingevuld.

In het algemeen zijn de beplantingen nu veel minder gevarieerd en schilderachtig. Om in de vergelijking met geschilderde landschappen te blijven (niet ten onrechte want de schilderkunst is een belangrijke inspiratiebron voor de Engelse landschapsstijl geweest): vaak is bij de verjonging een te grove kwast gebruikt; de vorm- en kleuraccenten ontbreken en 'lucht' tussen beplantingen is dichtgesmeerd.

Bos met o.a salomonszegel in de randen, smal zandpad

Soortenrijk grasland en oeverbegroeiing

3. BIOLOGISCHE GEGEVENS

3.1 Begroeiingstypen

In het park kunnen een viertal milieutypen worden onderscheiden:

1. oeverbegroeiing
2. parkbos, bos en heesterbegroeiing
3. soortenarm grasland
4. minder soortenarm grasland en soortenrijk grasland

1. Oeverbegroeiing

De kwaliteit van de oeverbegroeiing verschilt aanzienlijk. Plaatselijk is er een harde beschoeiing of een scherpe overgang van het grasland naar het water. Vooral langs de beekloop komt meer ontwikkelde oeverbegroeiing voor met o.a. riet, kattenstaart, moeraswalstro, moerasrolklaver, grote valeriaan, mannagras, brede stekelvaren en grote egelskop. In het park zijn plaatselijk vrij schrale oevervegetaties met egelsboterbloem, watermunt en brunel. Andere soorten zijn b.v. wijfjesvaren, wolfspoot, gele lis, watereppe, waterrus, waterpeper e.d. Ook komt bramenstruweel en wilgenopslag voor met grauwe wilg en *Salix x reichardtii* (boswilg x grauwe wilg). De kaukasische vleugelnoot maakt veel uitlopers die struwelen vormen langs de waterkant.

Van invloed is de slechte waterkwaliteit die veroorzaakt wordt door indirecte lozingen en door de mest van watervogels. Enkele voorkomende waterplanten zijn witte waterlelie, gele plomp, stomphoekig sterrenkroos, bultkroos en veel algen. De waterlelies en gele plomp zijn vermoedelijk ingebracht. De andere soorten zijn indicatief voor vervuild water.

2. Parkbos, bos en heesterbegroeiing

De begroeiingen met bomen en heesters nemen een aanzienlijke oppervlakte in van het park. Het oostelijk deel is parkachtig, vooral aan de binnenzijde. Aan de buitenzijde van het park is een vrij dichte heesterlaag. Deze heesters zijn deels geplant, maar er is ook veel spontane opslag van vlier en esdoorn. Veel bomen, zoals de spaanse aak en gladde iep zijn in het verleden teruggezet en vormen nu meerstammige struiken. Vooral de gladde iep vormt gemakkelijk wortelopslag. Plaatselijk is er veel klimop op de bodem. Meer naar de waterkant zien we veel braamstruweel. De kruidlaag is veelal eenzijdig met fluitekruid, nagelkruid, heksenkruid, grote brandnetel, hondsdrif en bosandoorn. Hier en daar is er veel bosanemoon en salomonszegel. Op de kaart is de verspreiding aangegeven van twee boskruiden: de salomonszegel en de bosandoorn. De bosandoorn is vooral aan de oostkant te vinden, de salomonszegel juist meer westelijk. De salomonszegel is een soort van de wat oudere bossen. Juist het westelijk parkdeel is ook het meest extensief gebruikt en bosachtig.

3. Soortenarm grasland

Met name de hertenweide bestaat uit een soortenarme grasvegetatie. Gezien de functie hoeft dat niet bezwaarlijk te zijn.

4. Soortenrijker grasland

Het overige grasland is soortenrijker maar zeker niet opvallend soortenrijk te noemen. We zien er o.m. pinksterbloem, biggenkruid, kruipende boterbloem, madeliefje,

